

Drnovský, Pavel; Unger, Jiří

**Doklad existence opevněného šlechtického sídla ve 2. polovině 13. století v
Drahorazi u Kopidlna (Čechy) : výsledky archeologického výzkumu**

Archaeologia historica. 2025, vol. 50, iss. 1, pp. 145-163

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/AH2025-1-5>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82349>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](#)

Access Date: 01. 07. 2025

Version: 20250625

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

DOKLAD EXISTENCE OPEVNĚNÉHO ŠLECHTICKÉHO SÍDLA VE DRUHÉ POLOVINĚ 13. STOLETÍ V DRAHORAZI U KOPIDLNA (ČECHY). VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU

PAVEL DRNOVSKÝ – JIŘÍ UNGER

Abstrakt: Studie se věnuje vyhodnocení náleзовé situace archeologického výzkumu v Drahorazi u Kopidlno (okr. Jičín). Výzkum zde potvrdil existenci příkopu, který obkružoval lichoběžníkové jádro tvrze, nově byl zjištěn druhý centricky umístěný příkop v odstupu 20 metrů od vnitřního příkopu. Součástí opevnění byla palisáda při vnější hraně vnitřního příkopu. Dle analýzy výplně obou příkopů lze dobu provozu sídla určit do druhé poloviny 13. století až počátku 14. století. Příkopy byly intencionálně zavezeny během první poloviny 14. století. Zánik sídla a většiny fortifikačního systému souvisí s transformací prostoru na čistě sakrální okrsek zbudováním kostela sv. Petra a Pavla, ten byl vystavěn ve středu (již bývalého) jádra tvrze v době po roce 1350.

Klíčová slova: tvrz – fortifikace – vrchnostenské sídlo – kostel – keramika.

Evidence of the existence of a fortified noble seat in the second half of the 13th century in Drahoraz, near Kopidlno (Bohemia). Results of archaeological research

Abstract: This study is devoted to the evaluation of archaeological research in Drahoraz, near Kopidlno (Jičín district). The research confirmed the existence of a moat that encircled the trapezoidal core of a manor; a second, centrally located moat was newly discovered at the distance of 20 metres from the inner moat. The fortification included a palisade at the outer edge of the inner moat. According to the analysis of the fill of both moats, the period of the settlement's operation can be placed between the second half of the 13th century and the beginning of the 14th century. The moats were filled in during the first half of the 14th century. The decline of the manor and most of the fortification system was related to the transformation of the area into a purely religious site with the construction of the Church of Sts. Peter and Paul, built in the centre of the (former) core of the manor after 1350.

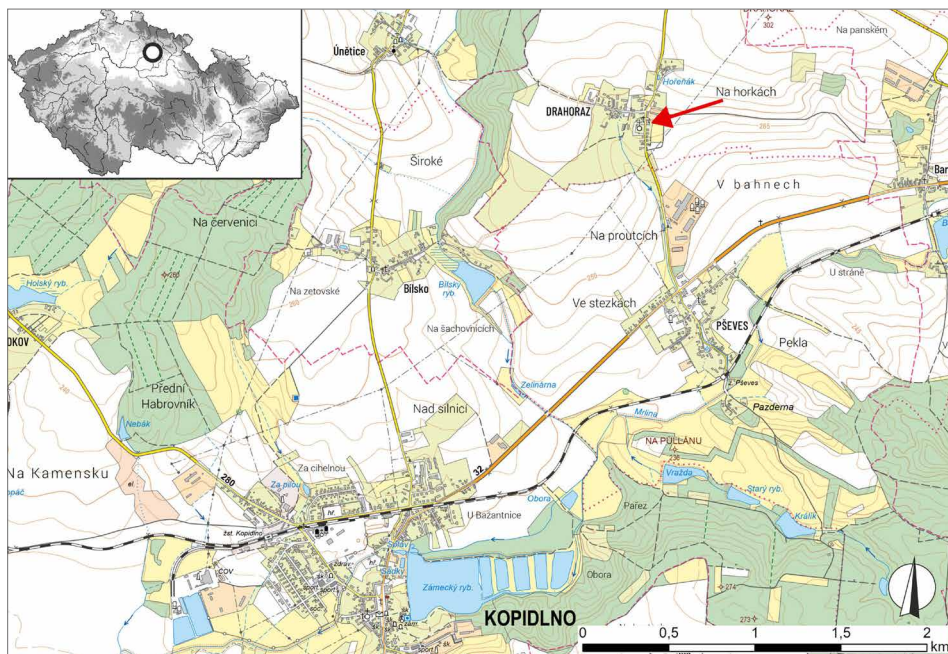
Key words: manor – fortification – noble seat – church – ceramics.

Úvod

Sledovat počátky výstavby šlechtických opevněných sídel umístěných v intravilánech vsí je obtížné. Jedním z podstatných omezení výzkumu tohoto typu lokalit je jejich současná poloha v jádrech existujících vsí, která výrazně ztěžuje jejich potenciální průzkum. K odkrytí cenných situací často dochází pouze v rámci akcí vyvolaných nikoliv cíleným archeologickým zájmem, nýbrž akcí iniciovaných stavební aktivitou v jejich blízkosti. Rozsah těchto výzkumů je od začátku definován a zpravidla i omezen. O to více tak vyniknou případy, kdy se díky včasnému dozoru stavby podaří dokumentovat situaci, která pomáhá poznat rozsah, charakter a chronologicky rámec existence konkrétního opevněného vrchnostenského sídla. Takovou lokalitu představuje Drahoraz na Jičínsku (obr. 1). Díky záchrannému výzkumu se zde podařilo identifikovat charakter opevnění a na základě náleзовé situace i přibližnou dobu provozu šlechtického sídla.

Ves Drahoraz a její majitelé ve středověku

Přítomnost opevněného sídla, či dvora není v Drahorazi pro období středověku písemně doložena. Vesnice je prvně uvedena ve spojitosti s Aldíkem z Drahorazi (*Aldikonis de Drahoraz*), který vystupuje společně se svou manželkou v listině z 9. července 1294 ve spojitosti s obdarováním vyšehradské kapituly (RBM II, 709–710 č. 1655). Dále je v rámci výčtu šlechticů, kteří drancovali v letech 1318 až 1325 statky Voka II. z Rotštejna, uveden Sulek (*Sulconem de Drahoraz*) z Drahorazi (RT I, 57). K roku 1357 je uveden Straniš (*Stramssonis*) z Drahorazi, který dosazoval

Obr. 1. Drahoraz, pozice vsi vůči městu Kopidlno a v rámci České republiky. Autoři P. Drnovský, L. Novotná.

Abb. 1. Drahoraz, Lage des Dorfes gegenüber der Stadt Kopidlno und im Rahmen der Tschechischen Republik. Autoren P. Drnovský, L. Novotná.

faráře ve Vysokém Újezdu u Nové Paky (LC I/1, 28). Zbýlé zprávy, které se pro 14. a 15. století váží k Drahorazi, souvisí se zdejším kostelem sv. Petra a Pavla a výkonem patronátního práva. Kostel je prvně zmíněn k roku 1361, kdy sloužil jako farní, byť právě v citované listině byl z jeho působnosti vyčleněn do té doby filiální kostel v blízkém Kopidlně.¹ Při této události je zmíněn drahorazský farář Jan, dále Zdeněk ze Střevače, který zde vykonával patronátní právo, a Vaněk z Kopidlna (LE I, 29, 54; RBM VII/1, 572–573). V letech 1364 a 1371 je jako patron kostela uváděn Jan Kapr ze Střevače (LC I/2, 18; LC II, 56). V roce 1392 dosazují faráře Michala Straniš z Drahorazi a Střevače společně s Janem z Kopidlna (LC V, 131). V letech 1392–1393 a 1407 pak došlo při obsazování farářů mezi Janem z Kopidlna a Stranišem z Kopidlna (a Střevače) ke sporu (AJCP III, 118 č. 50, 119 č. 52; LC VI, 210–211). Mezi lety 1415 a 1438 držel patronátní právo již jen Zdeněk z Kopidlna (LC VII, 174; LC VIII–X, 224), ten ještě v roce 1438 užíval v predikátu kromě Kopidlna i Drahoraz.² V rámci přídomků se později ves Drahoraz nevyskytuje.³ Po zbylé 15. století zůstávala Drahoraz v držení pánů z Kopidlna, před rokem 1546 se dostala do rukou Strávníků z Kopidlna a Střevače, kteří měli jako centrum svých držav blízkou Střevač (Sedláček 1883, 275–276).

1 Drahorazská farnost spadla pod jičínský děkanát. O jejím rozsahu si můžeme vytvořit představu díky hodnotě papežského desátku, který odváděla ve 14. století. Jednalo se o 36 grošů (roky 1369, 1384, 1385, 1399, 1405), což byla v daném děkanátu druhá největší suma. Samotný Jičín odváděl 39 grošů v letech 1369, 1405 a 44 grošů v letech 1385, 1399 (RDP, 91–93).

2 *Sdenkoni de Copydlna alias de Drahoraz* (AČ 36, 91).

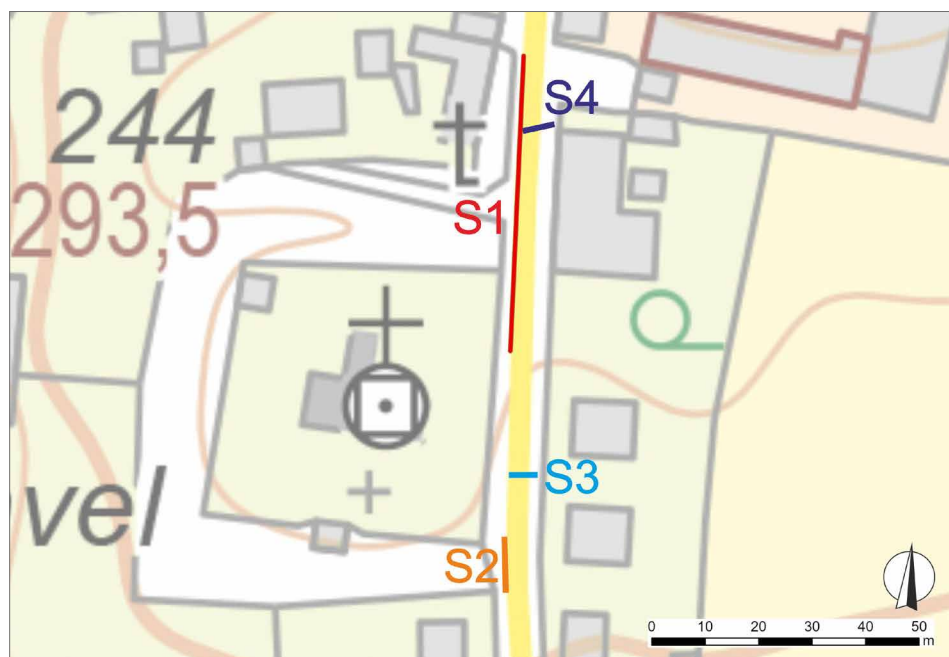
3 Nejasný je původ Alexandra, který se psal po Drahorazi v roce 1431, sám seděl v Cholenicích u Kopidlna (AČ 2, 62 č. 12).

Poloha sídla, architektonický vývoj kostela sv. Petra a Pavla a dosavadní stav bádání

Vesnice Drahoraz se nachází na nízkém, ale výrazném návrší, které se plynule zvedá od údolí modelovaného řekou Mrlinou (obr. 1). Ves má půdorysný charakter ve formě komunikačního uspořádání lemujícího cestu v ose západ–východ. Tato silnice se na východním konci obce kolmo napojuje na další cestu, která ve směru sever–jih vede na Pšeněves a Kopidlno. Vývojově mladší zástavba se nachází i při této cestě. Polnosti vsi byly uspořádány do úsekové plužiny.

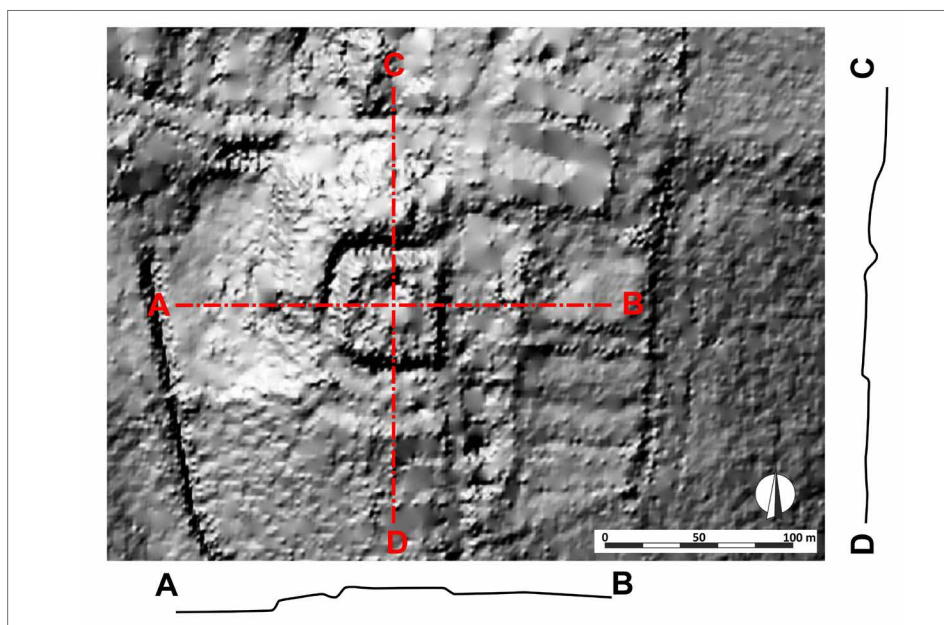
Lokalita tvrze se nachází v jihovýchodní části obce, jihozápadně od zmíněného křížení obou cest (obr. 2). Jedná se o nejvyšší místo původního půdorysu vsi. Jádrem lokality je tvořeno lichoběžníkovou platformou, která je oproti okolí ze dvou stran (západ, sever) omezena příkopem a z jižní a východní strany terénní hranou (obr. 3). Plocha jádra má rozměry přibližně 48×52 metry. Šířka dochovaného průběhu příkopu kolísá mezi 8 až 12 metry. Proměnlivá je i hloubka příkopu, nejvýraznější je na severní straně (hloubka 1,9 metru), na západní straně dosahuje rozdíl mezi centrální plochou jádra a dnem příkopu jen 0,8 metru. Přibližná úroveň snížení terénu oproti jádru je na jižní straně 1,5 metru, na východní straně pak 1,1 metru. Relikty zplanýrovaného valu jsou pozorovatelné na výškopisném modelu reliéfu jako široká a nevýrazná terénní vlna lemující vnější obvod lokality.

Mapová díla 18. a 19. století relikty zemního opevnění nezobrazují. Částečně o charakteru místa vypovídá průběh hranic parcel zaznamenaný na mapách stabilního katastru (obr. 4). Okolo kostela se hřbitovem (plošina jádra) se na severní a západní straně nachází zatravněný prostor shodný s průběhem příkopu. Areál zahrad usedlostí v sousedství kostela a hřbitova utváří oválný prostor, který je (zejména na jihu a západě) shodný s terénní nerovností pozorovatelnou na výškopisném modelu reliéfu (relikt valu). Pozemková mapa též zaznamenává průběh cesty přes

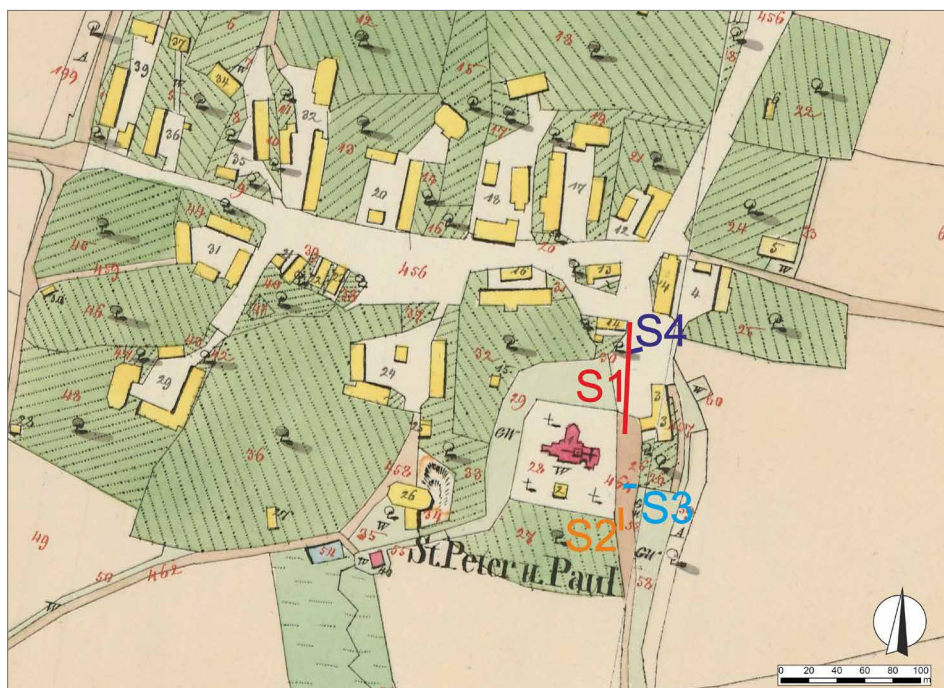
Obr. 2. Drahoraz, půdorys vsi, linií vyznačen průběh výkopů v roce 2023 a 2024. Autoři P. Drnovský, L. Novotná.

Abb. 2. Drahoraz, Dorfgrundriss, mit Linien gekennzeichneten Verlauf der Gräben im Jahr 2023 und 2024. Autoren P. Drnovský, L. Novotná.

Obr. 3. Digitální model reliéfu lokality. Vytvořeno z podkladů DMR 5. generace. Autor J. Unger.

Abb. 3. Digitales Reliefmodell der Fundstelle. Erstellt mit den Unterlagen des Digitalen Reliefmodells der 5. Generation (DMR 5G). Autor J. Unger.

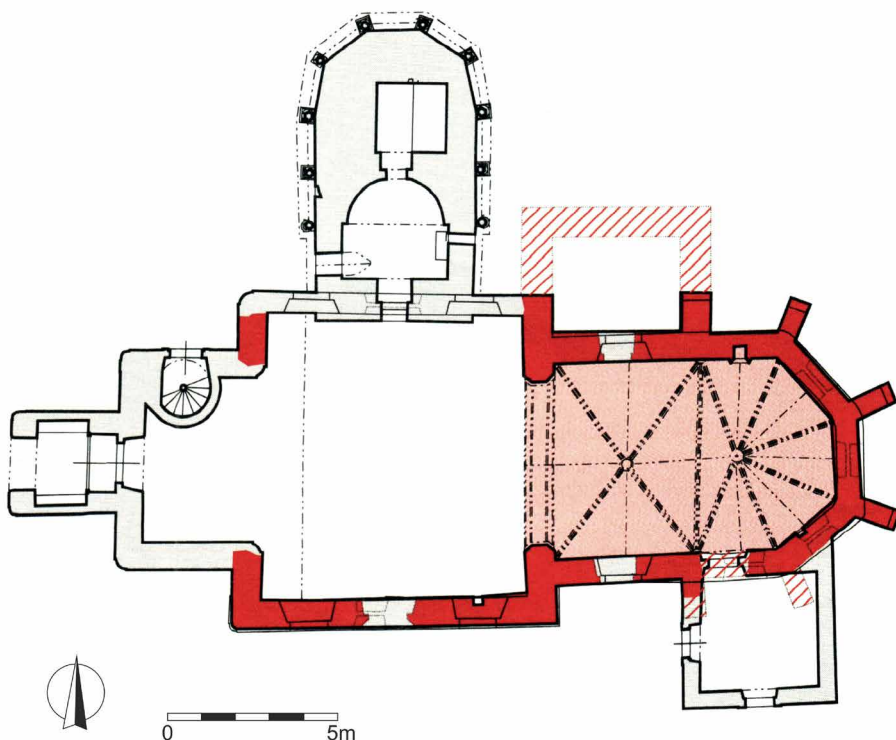

Obr. 4. Drahoraz na císařském otisku stabilního katastru z roku 1842, © ČÚŽK. Zanesena poloha sond, autor P. Drnovský.

Abb. 4. Drahoraz auf einem kaiserlichen Abdruck des stabilen Katasters aus dem Jahr 1842, © ČÚŽK. Lage der Sondiergraben eingetragen, Autor P. Drnovský.

východní část lokality, který je téměř shodný se současnou silnicí (částečně v prostoru příkopu). Zcela na východě je ještě jako samostatná parcela vymezen pozemek (č. 59), který se obloukovitě stáčí okolo východní hrany lokality. Jedná se o relikv původní cesty, která areál sídla zcela obcházela (zdůvodněno níže v textu).

Ve středu lichoběžníkové plošiny se nachází kostel sv. Petra a Pavla. Bezvěžová stavba je tvořena přibližně čtvercovou lodí doplněnou na východě o presbytář s pětibokým závěrem (obr. 5). Kostel původně gotické podoby byl v průběhu času doplněn o barokní přístavbu sakristie navazující na jihovýchodní část presbytáře, dále o přístavbu Božího hrobu k severní části lodi z konce 17. století (Řepa 2012) a na západní straně lodi o klasicistní přístavbu obsahující kruchtu. Loď je plochostropá, presbytář je vybaven jedním obdélným křížovým klenebním polem a v západní části pětibokým závěrem. Na základě rozboru stavební podstaty a dochovaných architektonických detailů (sanktuář, klenební soustava) považoval D. Líbal kostel za stavbu vybudovanou v průběhu druhé třetiny 14. století (Líbal 2001, 85–86). Nedávného komplexního zhodnocení stavby se ujal D. Prix (2020, 400–409), který ve shodě s D. Líbalem považuje drahorazský kostel za novostavbu, která byla vybudována na místě staršího blíže neznámého předchůdce (Prix 2020, 407). D. Prix se kloní spíše k horní hranici časového intervalu výstavby navrženého D. Líbalem, obecně určuje chronologický interval do doby po roce 1350 až kolem roku 1366 (Prix 2020, 409).

Obr. 5. Půdorys kostela sv. Petra, červeně vyznačeny gotické konstrukce. Autor D. Prix (2020, 402, obr. 2), upravil P. Drnovský.
Abb. 5. Grundriss der Kirche St. Peter, gotischer Aufbau rot gekennzeichnet. Autor D. Prix (2020, 402, Abb. 2), bearbeitet von P. Drnovský.

Jako první o přítomnosti možného opevněného šlechtického sídla psal v roce 1829 F. A. Vacek, který se věnoval historii místního kostela, v úvodu svého ličení popisuje, že na místě kostela dříve stála tvrz, jejíž pozůstatky v podobě tří náspů jsou stále viditelné (Wacek 1829, 104).⁴ O třech valech u kostela píše též J. G. Sommer (1835, 119),⁵ který však vycházel z podkladů F. A. Wacka (Řepa 2012, 71). August Sedláček sice lokalitu do svého soupisu zařadil a vypsal známé majitele, respektive patrony kostela, avšak sám byl k existenci tvrze v Drahorazi zdrženlivý (Sedláček 1883, 273–274). Ve stejném duchu bylo zpracováno i heslo v dalším kompendiu, editovaném T. Šimkem (1989, 100). V rámci *Encyklopedie tvrzí* se hesla o Drahorazi ujal J. Slavík, který popsal reliktu příkopu a zánik sídla určil do první poloviny 15. století na základě přesunu majitelů do Kopidlno (Slavík 1998, 144). D. Prix se v rámci zpracování stavební podstaty kostela sv. Petra a Pavla k existenci tvrze vyjadřuje spíše skepticky (Prix 2020, 400).

Obecně lze říci, že předchozí badatelé měli k dispozici pouze omezené možnosti k zaujetí stanoviska v otázce existence a podoby opevněného sídla v Drahorazi. V písemných pramenech sídlo nevystupuje, predikáty vázící se na Drahoraz jsou spojeny s dosazováním církevních hodnostářů do místního kostela, případně kostelů v blízkém okolí a často je přídomek urozených osob používán společně s jinými predikáty, případně se užívání přídomků střídá (Kopidlno, Střevaž).

Archeologický výzkum v areálu tvrze v letech 2023–2024

V letech 2023 a 2024 probíhala výstavba nové kanalizace mezi obcemi Pševs a Drahoraz. Trasa výkopu vedla podél stávající komunikace. Během archeologického dohledu bylo ve výkopech v rámci intravilánu Drahorazi zachyceno a dokumentováno několik pozitivních situací. Výzkum zajistilo archeologické oddělení Regionálního muzea a galerie v Jičíně. V roce 2023 byla trasa výkopu pro kanalizaci, která obsahovala archeologické situace, ve východním sousedství kostela a hřbitova označena jako sondy 1 a 2 (obr. 6). V roce 2024 byly realizovány kolmo na tento výkop (dále již jen sonda 1 a 2) další dva výkopy (kanalizační přípojky), které byly označeny jako sonda 3 a sonda 4 (obr. 7). V průběhu dozorování strojní skřívky bylo po identifikaci objektů antropogenního původu přistoupeno ve vybraných situacích k ručnímu odkryvu. S investorem akce – městem Kopidlno – byla vždy v plánovaných trasách v bezprostřední blízkosti tvrze dohodnuta skřívka na archeologické terény v předstihu před hloubením kanalizace, a výzkum tak mohl proběhnout plošně.

V první fázi výzkumu v roce 2023 se předpokládalo, že v úseku výkopu, který probíhal v sousedství dochovaného severního průběhu zaniklého příkopu, by mělo dojít k narušení jeho východního pokračování. To se potvrdilo, a zde odkrytý příkop byl označen jako objekt 4. Při severní (kontreskarpové) straně příkopu byl odkryt souběžný objekt 3. Ve vzdálenosti přibližně 20 metrů severním směrem od příkopu byl odkryt další příkop, který byl označen jako objekt 9. Kromě těchto objektů, které je možné spojit s existencí opevněného sídla, bylo v prostoru mezi oběma příkopy zachyceno dalších pět objektů. Čtyři jámy lze určit do mladší doby bronzové (objekty 2, 5, 7, a 8). Jednalo se o sídlištní situace, včetně jedné jámy s nálezem kostrového lidského pohřbu. Sídelní aktivity tohoto období byly na lokalitě dokumentovány již v roce 1977 při stavbě domů (Vokolek 1981, 75). Další situace (objekt č. 5) náleží novověkému období, objekt číslo 10 představovala osamocená kulová jáma nacházející se severně od druhého příkopu, která neobsahovala datovací materiál. Výkopy v roce 2024 postihly průběh obou příkopů. Sonda 4 probíhala přes druhý vnější příkop (objekt 9) a sonda 3 částečně přes vnitřní příkop (objekt 4).

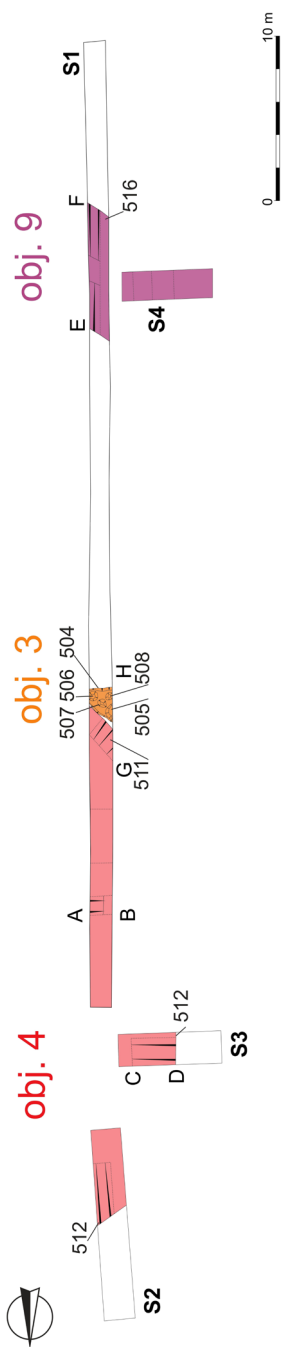
4 *Trogi násep kterýmž ta twrz obehnána a upewněna byla, potwzrzuje prawdu slow mých.*

5 *... von welcher noch seite von der Kirche drei Wälle übrig sind.*

Obr. 6. Prostor výzkumu na leteckém snímku. Zanesena poloha sond. Autor J. Unger.

Abb. 6. Grabungsbereich auf einer Luftaufnahme. Lage der Sondiergrabungen eingetragen. Autor J. Unger.

Obr. 7. Plán výzkumu. Zobrazeny pouze středověké objekty, vynechány prehistorické a recentní. Autoři J. Unger, P. Drnovský.

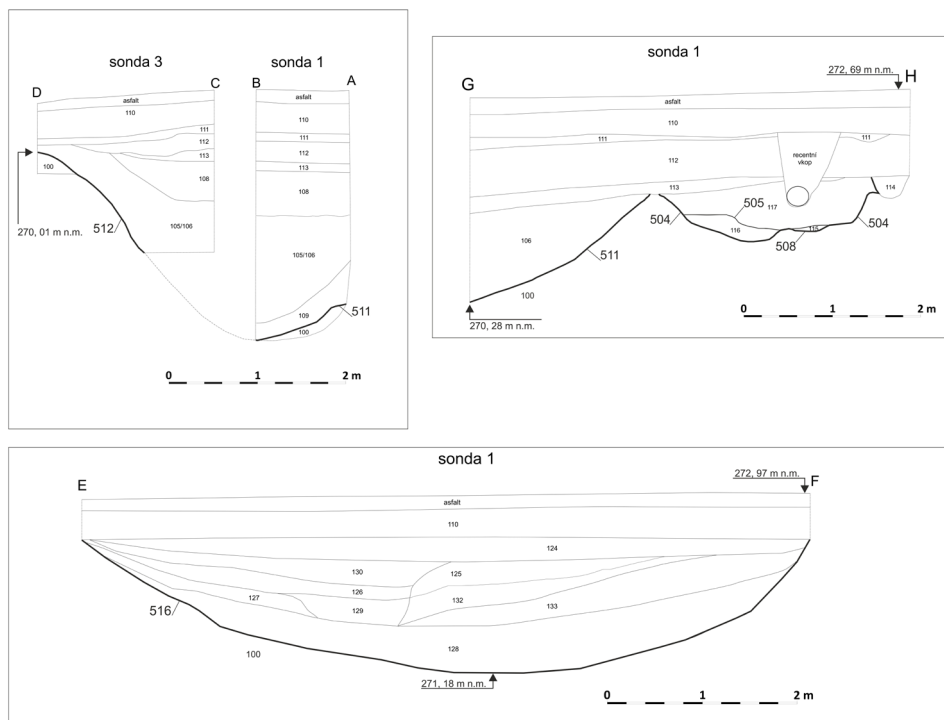
Abb. 7. Planskizze der Grabung. Dargestellt werden nur mittelalterliche Objekte, prähistorische und rezente Objekte wurden weggelassen. Autoren J. Unger, P. Drnovský.

Popis nálezové situace

Objekt 4 (výkop 511 a 512) představuje vnitřní příkop, který obíhal jádro sídla. Jeho relikty jsou stále patrné zejména na severní a západní straně. Díky odkryvu se podařilo dokumentovat jeho metrické hodnoty a strukturu výplně (obr. 8). Před výzkumem se v místech objektu nacházela asphaltová vozovka. Dno příkopu bylo přibližně 2,9 metru od současného terénu. Sklon kontreskarpové stěny byl přímý, dno příkopu bylo ploché. Šířku příkopu (okolo 10 metrů) lze odvodit ze situace v sondě 3, která byla orientována přibližně kolmo na linii vedení příkopu. Sonda 1 postihla severovýchodní zaoblený okraj vnitřního příkopu a svojí orientací se shodovala s vedením příkopu, neboť jeho trasu kopírovala později vzniklá komunikace. Výplň objektu 4 tvořil sled několika uloženin. Stratigraficky nejstarší byla vrstva 109, která se nacházela na dně příkopu. Jednalo se o tmavě hnědošedou vrstvu, která byla tvořena uhlou prachovou hlinou. Vrstva obsahovala četné drobné zlomky keramiky. Na ni nasedalo souvrství uloženin 105, 106 a 108, které si byly makroskopicky podobné, k jejich oddělení došlo při výzkumu spíše arbitrárně. Vrstvy charakterizovaly světlejší hnědošedé odstíny, co se týče konzistence, jednalo se o prachovou hlinu. Na toto souvrství nasedala světle šedohnědá uloženina 113, dosahující mocností přibližně 20 cm. Následovala uloženina 112 a posléze 111, které obsahovaly zlomky cihel, fragmenty pískovce, její barva byla světle hnědá. Nejsvrchnější definovanou vrstvou byla vrstva 110, která již představovala kamennou drť, konstrukční podklad současné vozovky.

Objekt 3 (celek označen jako konstrukce 900, jeho hrana jako výkop 504) se nacházel paralelně s vnější hranou vnitřního příkopu. Jednalo se o žlabovitý útvar o šířce přibližně 1,5 metru a hloubce pohybující se okolo 0,5 metru (obr. 8). Součástí tohoto objektu byly další výkopy, kulové jámy (výkopy 505, 506, 507, 508). Výplň objektu tvořila pouze uloženina 117, která měla charakter prachové hlíny tmavě hnědé barvy, místy byla doplněna proplátky světle žlutého sprašového podloží.

Objekt 9 (výkop 516) představuje druhý příkop, který probíhal centricky ve vzdálenosti

Obr. 8. Dokumentace vybraných náleзовých situací. Autoři J. Unger, P. Drnovský.

Abb. 8. Dokumentation ausgewählter Fundsituationen. Autoren J. Unger, P. Drnovský.

přibližně 20 metrů od vnitřního příkopu. Šířka příkopu při povrchu se pohybovala okolo 8 metrů a hloubka přesahovala 1,9 metru (obr. 8). Dno příkopu bylo vyplněno tmavě hnědočernou vrstvou 128, která ve spodní části obsahovala tenké proplástky světle žlutého sprašového podloží. Poté následovaly tmavě hnědošedé vrstvy 127, 129, 132 a 133, které si byly vizuálně blízké (ulehlé, prachovité). Na ně nasedalo souvrství uloženin 125, 126, 130. Jednalo se o šedohnědé jílovité a ulehlé vrstvy. Profil ukončovala světle hnědá vrstva 124, která obsahovala drobné zlomky cihel a pískovců, na tuto uloženinu pak nasedala vrstva 110, která byla podkladem vozovky.

Vyhodnocení nálezů

Z výkopů pochází náleзовý soubor tvořený převážně zlomky keramických nádob (386 ks), které představují důležitý zdroj informací pro chronologické určení a interpretaci stratigrafického vývoje. Na základě makroskopicky pozorovatelných technologických vlastností byla keramická kolekce roztríděna do jedenácti keramických tříd (Čapek a kol. 2022, 191–193).⁶ Pouze obecně byla vydělena skupina prehistorické keramiky (56 ks), jejíž zástupci se v menší míře vyskytují ve všech náleзовých situacích. Podobně byla vyčleněna skupina novověké keramické produkce vyznačující se aplikací glazury ze svrchních vrstev výkopů (třída DR 4000, 10 ks). Zlomky těchto dvou skupin byly sice registrovány v náleзовých situacích, ale podrobně se jimi nezabýváme. Při zpracování byla naše pozornost zaměřena na třídu vrcholně středověké keramiky.

6 Označeny alfabetskou zkratkou DR – Drahoraz.

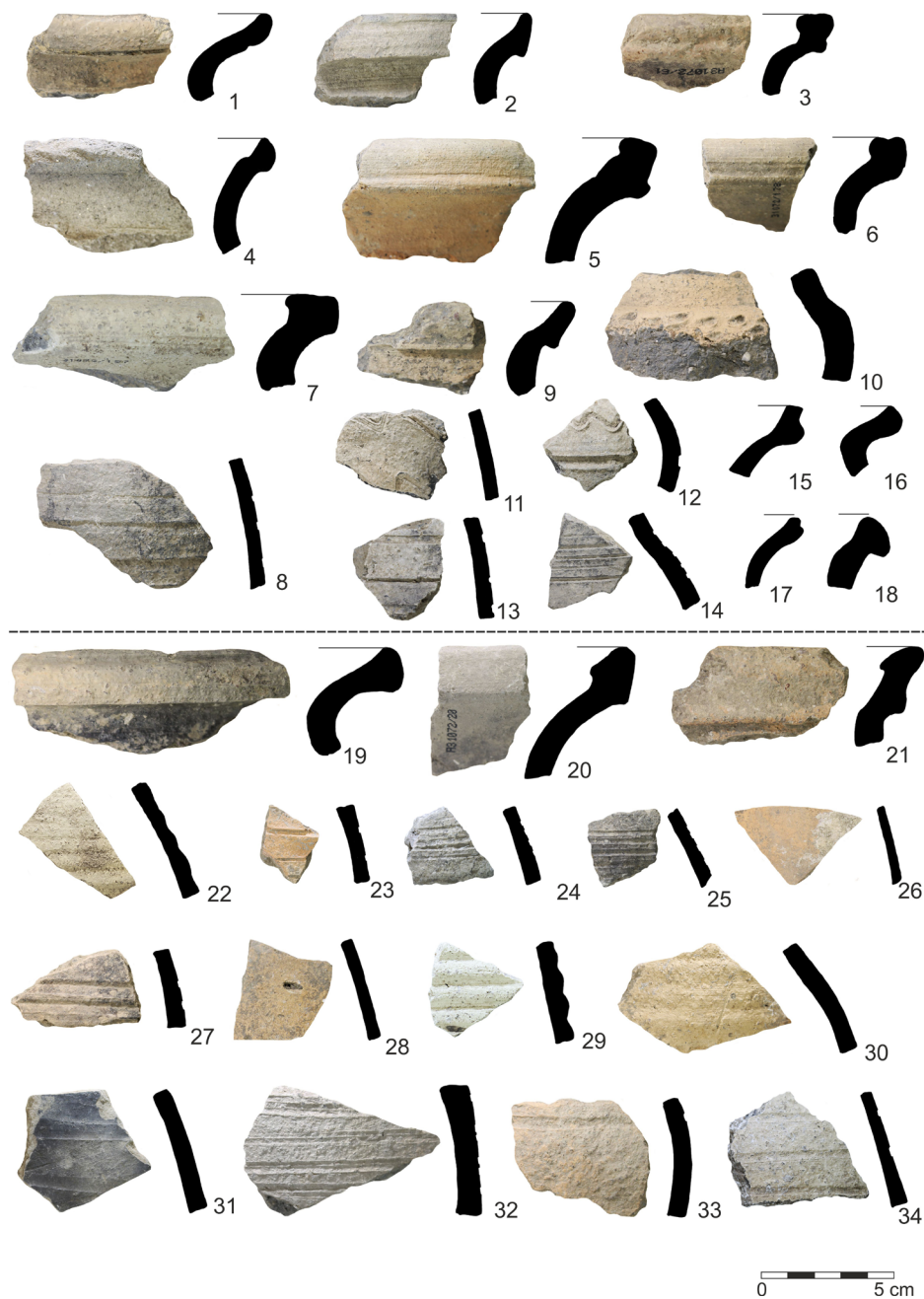
Nejpočetnější jsou přítomni zástupci keramických tříd DR 3001 (121 ks) a DR 3003, které si jsou obecně blízké a liší se zejména formou výpalu, a tedy i barevností povrchů a lomů. Keramické těsto obsahuje jemný křemičitý písek, který vystupuje na povrch, jenž je tudíž krupičkový až drsný. Pouze ojediněle se vyskytují zlomky nadrceného křemene (do 1,5 mm). Na vnitřních stěnách střepů lze pozorovat stopy po formování nádob z válečků a následné dotáčení, dna nesou stopy po podsýpce. Uplatněná výzdoba je zpravidla rytá, ojediněle se objevují vrypy. Jasně dominuje jednoduchá rytá šroubovice ve formě žlábků (šířka zpravidla 2–4 mm), méně pak ve formě rýhy (šířka pod 2 mm). Častá je též vlnice, rovněž vytvořená jednohrotým rydlem. Rytá šroubovice a vlnice bývají často ve vzájemné kombinaci na jedné nádobě. Ojediněle se pak vyskytuje výzdoba vícehrotým nástrojem, a to ve formě vlnice. Dokumentované okrajové profilace odpovídají hrncovitým nádobám. Nejčastěji se jedná o vzhůru vytažené okraje s vnitřním prožlabením, dále o okraje vzhůru vytažené, ovalené s vnitřním podžlabením a nízké okruží s vnitřním prožlabením (tzv. nepravé okruží). Třída DR 3001 byla vypalována převážně bez přístupu vzduchu a charakterizují ji tak zejména tmavě šedé odstíny povrchů i lomů (obr. 9:2, 4, 8, 12, 13, 14, 20, 25, obr. 10:2–5, 7–14, 21–22, 26, 27, 29). Oproti tomu výpal třídy DR 3003 probíhal alespoň v závěrečné fázi v převážně oxidačním prostředí, díky tomu jsou povrchy světle hnědé až oranžové (obr. 9:1, 3, 5, 6, 9, 10, 11, 21, 27; obr. 10:1, 15, 17, 18, 30). V některých případech lze hovořit o cíleném oxidačním přezahu.

Další definovaná třída DR 3006 (25 ks) se vyznačuje jemným keramickým těstem pouze s menším podílem křemičitého písku. Nahodile se zde však objeví i hrubší příměs (2–3 mm) nadrcených křemenných zrn, které pak vystupují nad jinak jemný povrch. Formou výpalu se podobá třídě DR 3003, přičemž barva povrchu se pohybuje ve světle béžových odstínech (obr. 9:7, 11, 24, 32, 34; obr. 10:28, 31). Výzdoba je rytá a má podobu jednoduché žlábkové šroubovice. Okraje hrnců byly tvarovány do profilací odpovídajících ovaleným okrajům s vnitřním podžlabením, nízkým okružím s vnitřním prožlabením (tzv. nepravé okruží) a vzhůru vytaženým okrajům.

Pouze ojediněle jsou přítomni zástupci tříd DR 3004 (5 ks) a DR 3007 (9 ks). Obě se vyznačují příměsí drobných zlomků slídy. Výpal třídy DR 3004 byl čistě redukční, oproti tomu keramika třídy DR 3007 byla vypálena za přístupu vzduchu. V prvním případě jsou tak keramické fragmenty zbarveny do tmavě šedých odstínů, v druhém do světle hnědých až oranžových (obr. 10:6, 25). Rozpoznaná výzdoba byla u obou tříd ve formě ryté vlnice, vytvořené jednostopým rydlem.

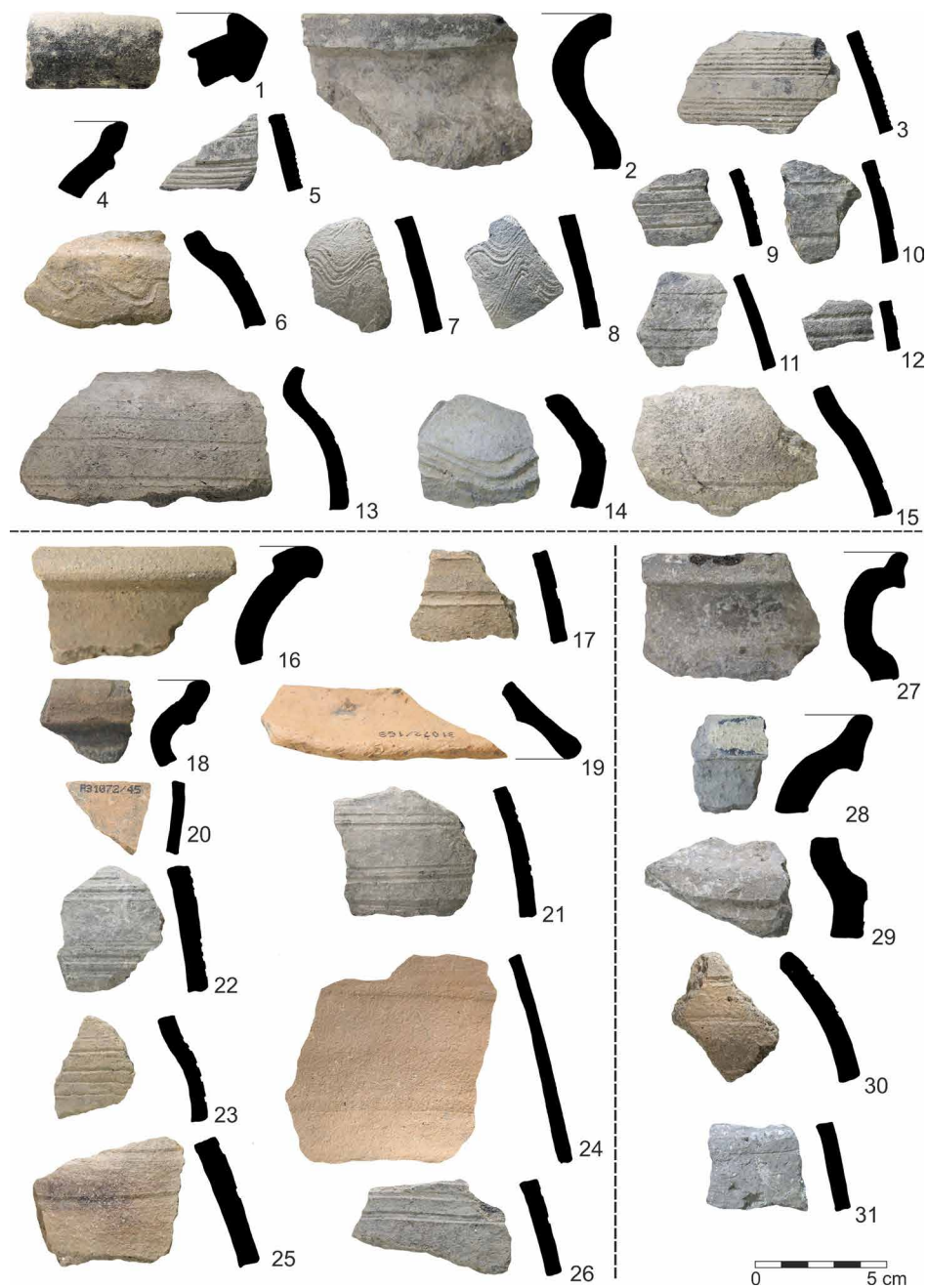
Výše popsané třídy představují počátky vrcholně středověké keramické produkce, jedná se o zboží, pro které se též užívá termín *pozdně hradištní*, nese v sobě totiž řadu výzdobných a tvarových prvků předchozího vývoje. Stratifikované soubory s analogickou keramikou pochází například ze Starého Místa u Jičína (Matějková–Novák 2014, 332–336). Zde se K. Matějkovou definovaná třída SM 07 v užité výzdobě, profilaci nádob i tvarování okrajů shoduje s třídami DR 3001 a zejména pak s DR 3003, se kterou je totožná i co do formy výpalu. Další obdobné nálezy pochází z Budčevsi u Kopidlna (Opicová–Novák 2015, 747–748). Z dalších lokalit lze uvést Vidochov u Nové Paky (zde třída VD 3001, Drnovský–Stolz–Peřina 2023, 576–583). V kontextu opevněných sídel lze analogické nálezy sledovat zejména na fortifikaci u Šárovcovy Lhoty (zde třída SL 3003, Bláha–Drnovský 2023, 70–74). Případně dále na tvrzi ve Vysokém Veselí (zde třídy VV 3001, 3003 a 3004, Drnovský–Unger 2024) a na hradě Mokřice (zde keramická třída MO 1002, Drnovský 2021, 279–280). Na výše uvedených lokalitách jsou tyto soubory kladeny do průběhu druhé poloviny 13. století až počátku 14. století. Z důvodu archaického charakteru okrajových profilací tříd DR 3001 a DR 3003 (pro oblast sousedního Turnovska srov. Klápště 2003, 354–361) řadíme nálezy do průběhu druhé a třetí třetiny 13. století.

Zbýlé třídy náleží plně rozvinuté vrcholně středověké produkci. Nejčastěji je přítomna třída DR 1004 (25 ks), kterou charakterizuje homogenní oxidační výpal a světle oranžové barevné odstíny. V keramickém těstě jsou přítomny i větší zlomky křemenné příměsi (do 2 mm), jež vystupují na povrch, který díky tomu má krupičkovitý charakter (obr. 9:19, 22, 30, 33; obr. 10:16, 24). Mezi jediné typické fragmenty této třídy patří dva zlomky těl s vývalkovou šroubovicí. I keramika třídy DR 1002 (14 ks) byla vypalována za stálého přístupu vzduchu,

Obr. 9. Keramické nálezy pocházející z výzkumu v prostoru tvrze v Drahorazi, vnitřního příkopu (objekt 4). 1–18 – dno objektu; 19–34 – zásyp příkopu.

Abb. 9. Von der Grabung im Bereich der Feste in Drahoraz stammende Keramikfunde, innerer Graben (Objekt 4). 1–18 – Boden des Objekts; 19–34 – Grabenverfüllung.

Obr. 10. Keramické nálezy pocházející z výzkumu v prostoru tvrze v Drahorazi. 1–15 – dno vnějšího příkopu (objekt 9); 16–26 – zásyp vnějšího příkopu (objekt 9); 27–31 – palisádový žlab (objekt 3).

Abb. 10. Von der Grabung im Bereich der Feste in Drahoraz stammende Keramikfunde. 1–15 – Boden des äußeren Grabens (Objekt 9); 16–26 – Verfüllung des äußeren Grabens (Objekt 9); 27–31 – Palisadenrinne (Objekt 3).

povrch má oranžovou barvu. V keramickém těstě se vyskytuje jemná písčitá příměs, povrch je jemně drsný (obr. 9:26, 28; obr. 10:19, 20). Obdobně jako v předchozím případě postrádáme i zde vyšší počet typických jedinců, jednou se ve výzdobě objevuje vodorovná rýha, jednou vývalková šroubovice. Obě popsané třídy náleží k četně se vyskytující oxidačně pálené keramice, která se v prostoru severovýchodních Čech objevuje od 14. století (Čapek a kol. 2022, 99–103; Drnovský 2018, 77; Matějková 2014, 100). Z blízkých stratifikovaných situací je hojně doložena v situacích v městě Jičíně (zde skupiny B1 a C, Matějková 2007, 269; Peroutková Matějková 2008, 93–95; alternativně třídy JC 1002, 1003, 1004, Drnovský–Unger 2023), případně na hradě Kosti (zde třídy KO 1002, 1004, Drnovský–Unger–Peřina 2024, 60). Pouze dvěma zástupci je přítomna třída DR 1005. Přes nízký počet jedinců ji bylo díky charakteristické šedobéžové barvě a výzdobě možné rozpoznat (obr. 9:29). Jedná se o zástupce keramické produkce, která se obecně dle svého vzhledu a příznačné formy výzdoby nazývá světlá červeně malovaná keramika (Čapek a kol. 2022, 91–103; Gabriel 1991, 288). V rámci severovýchodočeského prostoru ji máme hojně doloženou v rámci městských souvrství od druhé poloviny 13. století, například v Hradci Králové (Richter–Vokolek 1995, 69–72), a pak zejména v průběhu 14. století, například v Jičíně, Turnově a Trutnově (Matějková 2007, 269; 2014, 98–100; Wolf 2006, 85–93). Dvěma fragmenty je přítomna i jemná redukční hrnčina DR 2001. Jedná se o zlomky tenkostěnných nádob (obr. 9:31). Nástup této keramiky se klade do průběhu 15. století, v regionu severovýchodních Čech se však na rozdíl od oxidačně pálených skupin výrazně neprosadila (Čapek a kol. 2022, 99; Drnovský 2024a, 114; Matějková 2014, 101–102).

Interpretace stratigrafického vývoje zaniklých příkopů

Na základě nálezové situace a v komparaci se získanými artefakty lze odvodit genezi výplně zaniklých příkopů. Dno vnitřního příkopu (objekt 4) vyplňovala vrstva 109, u které předpokládáme, že k jejímu vzniku docházelo v době provozu fortifikace přirozenými splachy z výše položených partií sídla. Charakterem se jednalo o tmavě hnědošedou vrstvu, která obsahovala drobnější keramické zlomky. Výlučně zde jsou přítomni pouze zástupci tříd DR 3001, 3003, 3004 a 3006 (celkem 35 ks, plus 2 ks prehistorické keramiky, obr. 9:1–18). Zánik vnitřního příkopu postihuje souvrství uloženin 105, 106 a 108, které byly formálně totožné. Jednalo se o relativně jednorázový a intencionální zasyp příkopu, nedošlo k úplnému zarovnání. Nadále zůstával profil povrchu příkopu konkrétně profilovaný. Důvodem zasypání právě východního úseku příkopu bylo navedení cesty při východní straně (již bývalého) oválného jádra tvrze. Ostatní partie vnitřního příkopu se zasypání nedočkal a lze je pozorovat v současném terénu. Souvrství 105, 106 a 108 obsahovalo převážně fragmenty keramických tříd DR 3001, 3003, 3004 a 3006 (85 ks), podstatná je ale přítomnost zlomků tříd DR 1002, 1004, 1005 (12 ks; obr. 9:19–34). V době provozu prašné nezpevněné cesty došlo k průběžnému ukládání vrstvy 113. Někdy v průběhu novověku došlo k celkovému zarovnání východního vnitřního příkopu. Jednalo se o vrstvy 112 a 111, které obsahovaly i drobné fragmenty cihel a pískovce. V těchto uloženinách byla kromě výše uvedených keramických tříd přítomna i glazovaná hrnčina (DR 4000). Svršek vrstvy 111 byl pak v průběhu recentního období odstraněn a nahrazen podkladem vozovky (vrstva 110).

Stratigrafická situace ve druhém vnějším příkopu (objekt 9) je obdobná jako výplň vnitřního příkopu. Na dně se nacházela uloženina 128, jejíž geneze vzhledem k přítomnosti proplátek světlého sprašového podloží souvisela s postupným zanášením splachy ze stěn příkopů. Tato vrstva obsahovala pouze zástupce tříd DR 3001, 3004, 3006 a 3007 (30 ks, plus 3 ks prehistorické keramiky; obr. 10:1–15). Ukončení provozu, respektive obranné funkce příkopu nastalo během cíleného zásypu a odráží je souvrství uloženin (127, 129, 132, 133, 125, 126 a 130). V těchto kontextech se kromě vývojově starší keramiky objevují zástupci keramických tříd DR 1002, 1004 a 1005 (obr. 10:16–26). Finální vyrovnávací vrstva 124 rovněž obsahovala drobné fragmenty cihel a pískovce a zlomky mladší novověké keramiky. Profil uzavíral silniční podklad (sj. 110).

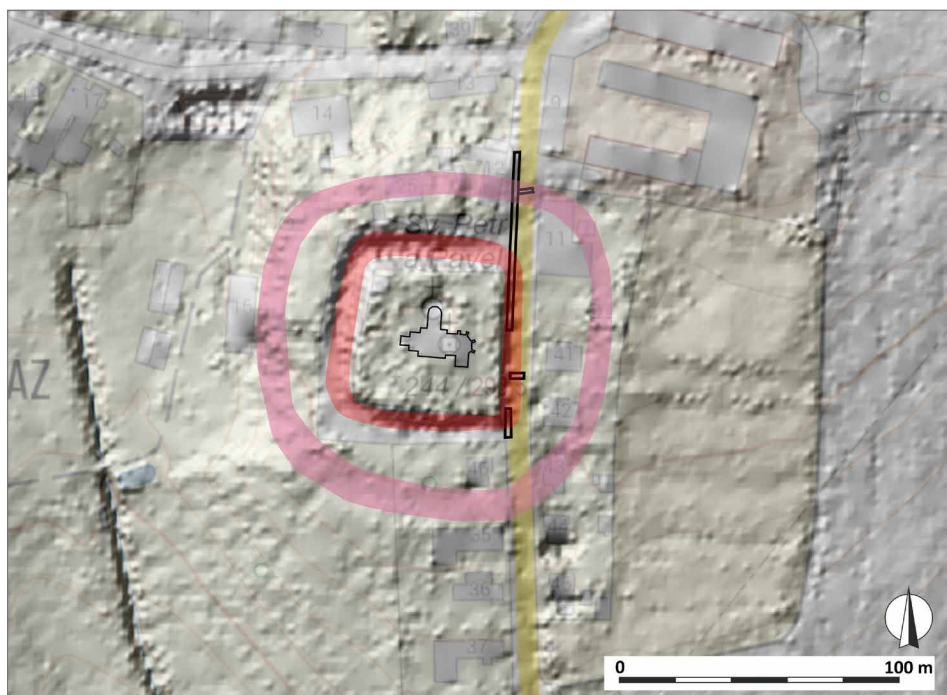
Výplň palisádového žlabu a zde umístěných kúlových jam výlučně obsahovala pouze zlomky tříd DR 3003, 3006 a 3006 (27 ks, plus 2 ks prehistorické keramiky, obr. 10:27–31). Horní partie pak obsahovaly i zlomky mladší rezné (třída DR 2001, 1002) a glazované keramiky (třída DR 4000). Během výzkumu nebyl zachycen původní půdní horizont, do kterého byly příkopy a palisádový žlab zahloubeny. Jedná se o důsledek pozdějšího provozu neopěvněné cesty, která se trasou shoduje s umístěním archeologických výkopů. Vlivem eroze a využívání komunikace docházelo až do stabilizace cesty k úbytku zeminy. Jeví-li se tudíž na řezu palisádový žlab a kúlové jámy jako relativně mělké, je nutné si uvědomit, že se nejedná o původní/celkovou hloubku situace, svrchní partie všech zahloubených objektů zanikly během využívání cesty. Neznáme tedy původní hloubku obou příkopů ani palisádového žlabu.

Relativní chronologický sled vzniku výplně obou příkopů lze rozdělit na splachovou vrstvu při dně související s dobou funkce příkopů a dále na zásypové vrstvy související se záměrným zasypáním příkopů. Důvodem cíleného záhozu patrně bylo vedení cesty při východní straně pahorku sídla. V pozdější fázi došlo k stabilizaci povrchu prašné cesty planýrovací vrstvou, která obsahovala fragmenty kamenné, cihelné drtě. Nejstarší splachové vrstvy v obou příkopech obsahují shodně pouze zástupce tříd, které určujeme do průběhu 13. století. Mocnost splachové vrstvy ve vnitřním příkopu nedosahuje takové mocnosti. Zásypové vrstvy naopak obsahují kromě starší vrcholné středověké keramiky i vyspělou produkci v podobě oxidačně pálených tříd. K zániku obou příkopů došlo záměrně s cílem vyrovnat prostor, kterým byla vedena cesta podél bývalého pahorku tvrze, který byl změněn na sakrální areál se hřbitovem. K zániku obou příkopů došlo dle nálezů v průběhu 14. století.

Vznik a zánik sídla v Drahorazi

Na základě interpretace terénní situace a vyhodnocení náleзовého souboru je možné určit dobu provozu sídla do doby po polovině 13. století. Již v této době bylo vystavěno opevnění, z něhož známe zejména jeho dvě zemní komponenty – dva centricky souběžné příkopy (obr. 11). Při kontreskarpové hraně vnitřního příkopu se pak ještě nacházela palisáda tvořená svisle uloženými kúly. Směrování palisády je shodné s orientací příkopu. Přítomnost palisády spíše vylučuje existenci valu, který by se nacházel v prostoru mezi oběma příkopy. Příčné i podélné profily současného reliéfu vedené přes střed lokality nasvědčují tomu, že objem zeminy vytěžený z příkopů byl částečně použit na zvýšení povrchu centrálního pahorku sídla. Díl vytěženého materiálu posloužil k navržení valu, který se nejspíše nacházel až za vnější hranou druhého příkopu. Jeho relikty v podobě široké a nevýrazné terénní vlny se nachází zejména v severním a západním předpolí lokality. Za současné situace nejsme schopni definovat stavební podstatu samotného jádra sídla, s výjimkou jeho vymezení určeného lichoběžníkovou platformou, která je oproti okolí převýšená. Prostor opevněného jádra dosahuje rozměrů přibližně 48 × 52 metry. Naše úvahy nad vývojem této části lokality lze opřít o stojící kostel sv. Petra a Pavla. Vycházíme z nedávného komplexního zhodnocení stavby (Prix 2020, 400–409), které kostel považuje za novostavbu, jejíž součásti nejsou starší (zděné) vývojové fáze. Na základě dvou indicií lze určit stavbu kostela jako relativně chronologicky mladší vůči opevněnému sídlu. Kostel byl nepochybně budován až v době existence vyvýšeného jádra, neboť úroveň založení kostela a pochozí úroveň v interiéru kostela již odpovídá přibližně niveletě současných povrchů. Dle tohoto pozorování je zřejmé, že stavba kostela může být nanejvýše současná s dobou existence vrchnostenského sídla. Proti koexistenci sídla a gotického kostela jasně svědčí centrální pozice kostela v rámci vyvýšeného jádra. Od půdorysu kostela (bez mladších přístavků) se vzdálenosti k okraji plošiny pohybují v rozmezí 11–20 metrů, na tomto omezeném prostoru si nelze představit realizaci stavby objektů šlechtického sídla. Vzhledem k farní úloze kostela je třeba navíc předpokládat provoz hřbitova, byť ve středověkém období nikoliv nutně po celém obvodu kostela.

Lze shrnout, že k výstavbě kostela došlo až po zániku šlechtického sídla. D. Líbal určil budování kostela do průběhu druhé třetiny 14. století (Líbal 2001, 85–86), D. Prix pak do časového

Obr. 11. Interpretace průběhů fortifikace na podkladě digitálního modelu reliéfu.

Abb. 11. Interpretation des Befestigungsverlaufs auf Grundlage des digitalen Reliefmodells.

horizontu po roce 1350 až kolem roku 1366 (Prix 2020, 409). Oba badatelé vycházeli z rozboru architektonické podstaty stavby. K upřesnění mohou napomoci archeologické nálezy ze zaniklých příkopů. Dobu existence sídla určují vrstvy na dně příkopu. Cílený zához obou příkopů lze spojit se zásadní změnou využívání prostoru v centrální části lokality. Z blíže neurčitelných důvodů došlo k opuštění lokality jakožto šlechtického opevněného sídla a následovala výstavba kostela, jehož existenci dle písemných zpráv prvně registrujeme k roku 1361. Nálezy ze záhozových vrstev obsahují keramiku, již lze datovat do 14. století. Dobu provozu vrchnostenského sídla tedy lze přibližně vymezit druhou polovinou 13. století až první polovinou 14. století.

Shrnutí a závěr

Archeologický výzkum potvrdil existenci opevněného středověkého sídla. Došlo k odkryvu vnitřního příkopu, který byl při vnější hraně lemován palisádou. Nově byl objeven druhý oběžný příkop. Lze předpokládat, že samotné jádro tvrze bylo opevněno spíše dřevěnou fortifikací. Pokud by bylo obehnáno zděnou hradbou, očekávali bychom, že části rozebírané kamenné konstrukce hradby se projeví v zásypu vnitřního příkopu. Část stavebního materiálu hradby sice mohla být využita při výstavbě kostela, přesto by se do výplně dostaly alespoň drobnější úlomky a stavební drť. Stavební povaha samotného sídla nám uniká. Je možné, že součástí původního areálu vrchnostenského sídla byla církevní stavba, která předcházela současnému kostelu budovanému po roce 1350. Snad mohlo jít o dřevěnou stavbu. Ve zdivu současného kostela se totiž nenachází doklady o využití architektonických fragmentů starší stavby. Pro existenci starší sakrální stavby by mohl svědčit relativně velký farní obvod Drahorazi, který by mohl odpovídat sakrální stavbě vybudované dříve než v polovině 14. století, avšak první

písemný doklad o kostelu pochází až z roku 1361. V tomto roce došlo k vyčlenění samostatné farnosti v Kopidlně. Pokud by kostel v Drahorazi budovaný okolo poloviny 14. století neměl staršího předchůdce, byla by jeho velkorysá fundace nezvyklá, neboť by došlo k omezení farní působnosti jen krátce poté, co by byl zcela nový kostel vybudován. Pravděpodobnější je tedy existence staršího kostela neznámé stavební podstaty. Jeho poloha snad byla přímo v areálu opevněného sídla. Tento předpoklad by vyhovoval půdorysnému uspořádání vsi a topografii terénu. Na základě archeologických nálezů z bázi příkopů určujeme dobu provozu opevnění, a tedy existence šlechtického sídla do průběhu druhé poloviny 13. století. Doklad o přítomnosti urozené osoby poskytuje predikát Aldíka z Drahorazi z roku 1294. I později zmíněný Sulek ze samého počátku 14. století ještě mohl sídlit v rámci tohoto areálu. Jméno vsi zůstávalo v predikátech místních šlechticů i ve 14. a na samém počátku 15. století, spíše se však již jednalo pouze o zvyk spojený s patronátním právem. Sídla těchto osob lze hledat spíše v Kopidlně, či Střevači, po kterých se rovněž píší. Koexistence sídla v Drahorazi a kostela v rámci původního tvrziště je vzhledem k omezenému prostoru těžko představitelná. Vyloučit však případně nelze přenesení sídla do jiného místa ve vsi.

Přítomnost opevněného šlechtického sídla v rámci venkovského osídlení v průběhu druhé poloviny 13. století je prozatím v kontextu severovýchodních Čech ojedinělá. Důvod toho lze patrně spatřovat v nedostatečném výzkumu tohoto typu sídel v rámci intravilánů existujících vsí. Nedávno došlo k objevu opevnění tvrze ve Vysokém Veselí – a jeho dataci na přelom 13. a 14. století – při záchraném archeologickém výzkumu, jehož rozsah byl, podobně jako v Drahorazi omezený (Drnovský–Unger 2024). Z archeologicky identifikovaných opevněných sídel situovaných ve vsích severovýchodních Čech pak zůstává již jen starší objev tvrze v Semonicích zaniklé okolo roku 1300 (Huml 1967; Drnovský 2024b).

Stejnou situaci jako v Drahorazi, kde prostor dřívějšího (či soudobého) opevněného sídla zaujal farní kostel, máme doloženou například ve východočeském Kostelci u Heřmanova Městce (Frolík–Sigl 1993; Frolík–Stránská–Švédová 2015). Nad důvody, které vedly k opuštění sídla v Drahorazi, můžeme pouze přemítat. Patrně se jednalo o důsledek emancipace církve a stabilizace farní správy vázané na drahorazský kostel. Uvažovat můžeme o existenci hřbitova již při starší církevní stavbě, jehož provoz neumožňoval dlouhodobější koexistenci s vrchnostenským sídlem. S vývojem církevního okrsku tak došlo k pomyslnému vytlačení vrchnostenského sídla, které se přesunulo do Kopidlna, případně do Střevače.

Prameny

- AČ 2: Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské II (Palacký, F., ed.). Praha 1842.
- AČ 36: Archiv český čili staré písemné památky české i moravské XXXVI (Friedrich, G., ed.). Praha 1941.
- AJCP III: Acta judiciaria consistorii Pragensis / Soudní akta konsistoře Pražské. Část III (1392–1393, 1396–1398) (Tadra, F., ed.). Praha 1896.
- LC I/1: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim I/1 1354–1362 (Tingl, F. A., ed.). Pragae 1867.
- LC I/2: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim I/2 1363–1369 (Emler, J., ed.). Pragae 1874.
- LC II: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber secundus. Ab anno 1369 usque 1373 (Tingl, F. A., ed.). Pragae 1868.
- LC V: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica pragensem per archidioecesim V Annus 1390 (Tingl, F. A., ed.). Pragae 1865.
- LC VI: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber sextus. Ab anno 1399 usque ad annum 1410 (Emler, J., ed.). Pragae 1883.
- LC VII: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber septimus. Ab anno 1410 usque ad annum 1419 (Emler, J., ed.). Pragae 1886.

- LC VIII–X: Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus. Ab anno 1421 usque ad annum 1436 (Emler, J., ed.). Pragae 1899.
- LE I: Libri erectionum archioecesis Pragensis I. (Borový, C., ed.). Praha 1873.
- RBM II: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II 1253–1310 (Emler, J., ed.). Pragae 1882.
- RBM VII/1: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars VII (1358–1363). Fasciculus I (1358–1359) (Mendl, B.–Linhartová, M., edd.). Praha 1954.
- RDP: Registra decimarum papalium čili: Registra desátků papežských z diecezії pražské (Tomek, W. W., ed.). Praha 1873.
- RT I: Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae. Pozůstatky desk zemských království českého I (Emler, J., ed.). Praha 1870.

Literatura

- BLÁHA, R.–DRNOVSKÝ, P., 2023: Vrcholně středověká fortifikace u Šárovcovy Lhoty (okr. Jičín). Vyhodnocení archeologického výzkumu opevněného sídla z druhé poloviny 13. století, AVČ 24, 53–88.
- ČAPEK, L. a kol., 2022: Vrcholně a pozdně středověká keramika v českých zemích. Výroba – Regionalizace – Metody – Interpretace. Plzeň.
- DRNOVSKÝ, P., 2018: Hmotná kultura šlechtických sídel severovýchodních Čech: Každodennost ve středověku pohledem archeologie. Červený Kostelec.
- 2021: Analýza keramických a skleněných nálezů z hradu Mokřice u Jičína, AVČ 20, 272–295.
- 2024a: Objev zaniklé tvrze v Radostově u Hradce Králové. Výsledky systematického nedestruktivního archeologického výzkumu vrchnostenského středověkého sídla – Entdeckung einer untergegangenen Feste in Radostov bei Hradec Králové. Ergebnisse einer systematischen zerstörungsfreien archäologischen Untersuchung eines mittelalterlichen Hoheitssitzes, AH 49, 105–128. <https://doi.org/10.5817/AH2024-1-4>
- 2024b: Keramické nálezy z tvrze v Semonicích u Jaroměře. Vyhodnocení opomíjeného souboru v kontextu dalších absolutně datovaných keramických nálezů 14. století na severovýchodě Čech, ASČ 28, 579–592.
- DRNOVSKÝ, P.–STOLZ, D.–PEŘINA, K., 2023: Sídlištní nálezy sklonku 13. století z Vidochova u Nové Paky. Archeologický doklad o konstituování sídelní sítě v průběhu vrcholného středověku v jižním Podkrkonoší, ASČ 27, 571–589.
- DRNOVSKÝ, P.–UNGER, J., 2023: Příspěvek k poznání vnějšího opevnění města Jičína, AVČ 26, 118–136.
- 2024: Výzkum v areálu tvrze ve Vysokém Veselí u Jičína. Nové poznatky k podobě vrchnostenského sídla Vartenberků ve středověku – Grabung im Areal der Feste in Vysoké Veselí bei Jičín. Neue Erkenntnisse zum Aussehen des Obrigkeitssitzes der Wartenberger im Mittelalter, AH 49, 487–508. <https://doi.org/10.5817/AH2024-2-3>
- FROLÍK, J.–SIGL, J., 1993: Počátky feudálního sídla u kostela sv. Petra a Pavla v Kostelci u Heřmanova Městce – Anfänge eines Feudal-Sitzes bei der St. Peter und Paulskirche in Kostelec bei Heřmanův Městec, VSH 3, 55–79.
- FROLÍK, J.–STRÁNSKÁ, P.–ŠVÉDOVÁ, J., 2015: Výzkum u kostela sv. Petra a Pavla v Kostelci u Heřmanova Městce, AVČ 10, 150–176.
- GABRIEL, F., 1991: Keramický soubor z hradu Frýdštejna – Ein Keramischer Fundkomplex aus der Burg Frýdštejn, AH 16, 279–292.
- HUML, V., 1967: Zaniklá tvrz Semonice. Fontes musei Reginae Hradecensis. Supplementum 2. Hradec Králové.
- KLÁPŠTĚ, J., 2013: Počátky Markvarticů a jejich sídelní souvislost v Pojizeří, AR LXV, 319–370.
- LÍBAL, D., 2001: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha.
- MATĚJKOVÁ, K., 2007: Výsledky zpracování archeologických nálezů z městského příkopu v Jičíně, ZMHK 33, 265–276.
- 2014: Keramický sortiment turnovských domácností. Možnosti zpracování keramických souborů z městských souvrství – Das Keramiksortiment aus den Turnauer Haushalten. Bearbeitungsmöglichkeiten der aus Stadtschichten stammenden Keramikkollektionen, AH 39, 89–117.

- MATĚJKOVÁ, K.–NOVÁK, R., 2014: Soubor keramiky z raného a vrcholného středověku ze Starého Místa u Jičína, ASČ 18, 319–341.
- OPICOVÁ, K.–NOVÁK, R., 2015: Raně středověké sídliště v Budčevsi, okr. Jičín, ASČ 19, 731–749.
- PEROUTKOVÁ MATĚJKOVÁ, K., 2008: Středověký a novověký Jičín ve světle archeologických nálezů a aspekt dobového hrnčířství. Rkp. diplomové magisterské práce, ulož. na FF MU, Brno.
- PRIX, D., 2020: Drahoraz. In: Prix, D.–Racková, E.–Slavík, J., Středověké venkovské kostely východních Čech I. Archidiakonát hradecký do roku 1378, 400–409. Praha.
- RICHTER, M.–VOKOLEK, V., 1995: Hradec Králové. Slovanské hradiště a počátky středověkého města. Hradec Králové.
- ŘEPA, T., 2012: Kaple Božího hrobu při kostele sv. Petra a Pavla v Drahorazi. In: Kopidlinská farnost – minulost a současnost jejích drobných památek (Říhová, V.–Stráníková, J., edd.), 69–83. Pardubice.
- SEDLÁČEK, A., 1887: Hradý, zámky a tvrze království českého. Díl V. Podkrkonoší. Praha.
- SLAVÍK, Z., 1998: Drahoraz. In: Svoboda, L. a kol., Encyklopedie českých tvrzí I (A–I), 144. Praha.
- SOMMER, J. G., 1835: Das Königreich Böhmen. Dritter Band. Bidschower Kreis. Praha.
- ŠIMEK, T. a kol., 1989: Hradý, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Východní Čechy VI. Praha.
- VOKOLEK, V., 1981: Drahoraz, Výzkumy v Čechách 1976/1977, 75.
- WACEK, F. A., 1829: Historie starověkého filiálního kostela v Drahorazích w osadě Kopidlenské na panství Gičínowském, Časopis Společnosti vlastenského Museum w Čechách 3, 104–112.
- WOLF, O., 2004: Keramika z manské tvrze v Mladých Bukách, ZMHK 30, 226–250.

Zusammenfassung

Ein Beleg für die Existenz eines befestigten Adelssitzes in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts in Drahoraz bei Kopidlno (Böhmen). Ergebnisse einer archäologischen Grabung

Die vorliegende Studie widmet sich der Auswertung der Fundsituation einer in Drahoraz bei Kopidlno durchgeführten archäologischen Grabung. Das Vorhandensein eines befestigten Sitzes oder Hofes ist in Drahoraz für die Zeit des Mittelalters schriftlich belegt. Das Dorf wird im Jahr 1294 erstmals im Zusammenhang mit Aldik von Drahoraz erwähnt. In den Jahren 2023 und 2024 wurde eine durch den Bau der Kanalisation hervorgerufene archäologische Grabung durchgeführt. Durch die Aushebung wurde eine Situation freigelegt, die mit der Existenz eines befestigten Sitzes in Verbindung gebracht werden kann. Aufgrund der Interpretation der Geländesituation und Auswertung des Fundkomplexes kann bestimmt werden, dass der Sitz bis nach Mitte des 13. Jahrhunderts in Betrieb gewesen war. Bereits in jener Zeit ging man dazu über, eine Befestigung zu errichten, von der wir besonders ihre zwei Erdkomponenten kennen – zwei zentrisch parallele Gräben. An der Kante der Contrescarpe des inneren Grabens befand sich dann noch eine aus senkrecht gesteckten Pfählen bestehende Palisade. Die Ausrichtung der Palisade stimmt mit der Orientierung des Grabens überein. In der gegenwärtigen Situation sind wir nicht dazu in der Lage, die eigentliche Bausubstanz des Kerns des Sitzes zu definieren, ausgenommen seine durch eine trapezförmige und gegenüber der Umgebung erhöhte Plattform bestimmte Eingrenzung. Der Raum des befestigten Kerns erreicht die Ausmaße von annähernd 48 × 52 m. Der Untergang des Sitzes und des Großteils des Befestigungssystems hängt mit dem Bau der Peter-und-Paul-Kirche zusammen, wodurch der Raum in einen rein sakralen Bezirk umgewandelt wurde. Die Kirche wurde in der Zeit nach 1350 in der Mitte des (damals bereits ehemaligen) Kerns der Feste errichtet. Die Gräben wurden absichtlich zugeschüttet. Die aus den Steinschüttungen stammenden Funde enthalten in die Zeit des 14. Jahrhunderts datierbare Keramik. Die Zeit, in welcher der Adelssitz in Betrieb war, lässt sich demnach annähernd in den Zeitraum zwischen der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts bis in die erste Hälfte des 14. Jahrhunderts legen. Die Gründe, die zur Aufgabe des Sitzes in Drahoraz geführt haben, sind uns unbekannt. Offenbar handelte es sich um eine Folge der Emanzipation der Kirche und der Stabilisierung der an die Drahorazer Kirche gebundenen

Pfarrverwaltung. In Betracht gezogen werden kann die Existenz eines am älteren Kirchengebäude gelegenen Friedhofs, dessen Betrieb eine langfristige Koexistenz mit dem Adelssitz nicht möglich machte. Mit der Entwicklung des Kirchenbezirks kam es somit zu einer angenommenen Verdrängung des Adelssitzes, der dann nach Kopidlno, eventuell nach Střevač verlegt wurde.

Mgr. Pavel **Drnovský**, Ph.D., Katedra archeologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové, Rokitského 62, 500 03 Hradec Králové, Česká republika, pavel.drnovsky@uhk.cz, ORCID 0000-0002-0097-8637

Mgr. Jiří **Unger**, Ph.D., Regionální muzeum a galerie v Jičíně, Valdštejnovo náměstí 1, 506 01 Jičín, Česká republika, unger@muzeumhry.cz, ORCID 0000-0001-5784-9169

Toto dílo lze užívat v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.